

Asia: VN/27452/2020-OM-548

Julkisuuslain salassapitoperusteiden uudistustarpeiden kartoitus

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat mielestänne nykyisten julkisuuslain 24 §:n salassapitoperusteiden kehittämistarpeet? Puuttuuko nykyisistä salassapitosäännöksistä jotain olennaista? Kuvailkaa ja perustelkaa kehittämistarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Viimeaikaisten turvallisuustilanteessa tapahtuneiden muutosten johdosta STUK pitää tärkeänä, että salassapitosäännöksiä arvioitaessa pohdittaisiin kriittisen infrastruktuurin suojaamista sekä sellaisen aineiden ja välineiden suojaamista, joilla voidaan aiheuttaa häiriötilanteita yhteiskunnassa. Suomessa noin 600 toimijaa, joilla on säteilylaissa tarkoitettu turvallisuuslupa radioaktiivisen aineen hallussapitoon. Radioaktiiviset aineet ovat suojatut säteilylaissa säädettyjen turvallisuusjärjestelyjen mukaisesti. Julkisuuslain mukaan lähtökohtaisesti julkista on kuitenkin tieto siitä, mitä radioaktiivista ainetta kenelläkin on hallussaan ja kuinka paljon sitä voi olla. Radioaktiivisia aineita anastamalla, niitä levittämällä sekä levittämistä koskevilla uhkauksilla on mahdollisuus aiheuttaa merkittäviäkin häiriötilanteita yhteiskunnassa. STUKin näkemyksen mukaan voi olla riskialtista, jos tällaisten tietojen kerääminen viranomaiselta joko kokonaisuudessaan tai pienissä osissa, on mahdollista. STUK ehdottaa harkittavaksi, että salassa pidettäväksi säädettäisiin tieto esimerkiksi radioaktiivisen aineen laadusta, määrästä ja sijaintipaikasta.

Julkishallinnossa on tehostettu varautumista häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Tämä on nostanut virastoissa ylläpidettävien tilannekuvien sekä tiedon oikea-aikaisen ja sujuvan jakamisen merkitystä. Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 8 kohdassa säädetään onnettomuuksiin ja poikkeusoloihin varautumista koskevasta salassapitoperusteesta. Lain 5 §:n 4 momentissa on soveltamisalanrajaus, joka koskee viranomaisen sisäistä työskentelyä varten laadittuja asiakirjoja. STUKin näkemyksen mukaan 24 §:n 1 momentin 8 kohdassa tarkoitetun salassapitoperusteen sekä sisäistä työskentelyä koskevan rajauksen välimaastoon voi jäädä tilannekuvatoimintaan liittyviä tietoja ja asiakirjoja, jotka eivät ole selvästi salassa pidettäviä tai selvästi sisäisen toiminnan asiakirjoja tai tietoa. Näiden tietojen ja asiakirjojen asema suhteessa sääntelyyn tulisi selkiyttää. Mahdollisista salassa pidettävistä tiedoista huolimatta valmiuden ja varautumisen tilannekuvaan liittyvien havaintojen jakamiselle julkisessa hallinnossa eri organisaatioiden välillä tulisi joka tapauksessa olla selkeä tuki lainsäädännössä.

Yksi STUKin tehtävistä on tutkia säteilytoiminnassa ja ydinenergian käytössä aiheutuneita poikkeavia tapahtumia, joilla saattaa olla olennaista merkitystä turvallisuuden kannalta. Onnettomuuksien ja turvallisuuteen olennaisesti vaikuttavien tapahtumien tutkimuksessa olisi yleisesti ottaen tärkeä saada mahdollisimman oikeaa tietoa ilman, että onnettomuuden osallisen tai siitä tietävän henkilön tarvitsisi pelätä rangaistuksia tai vastatoimia ja vaieta tiedoistaan. Onnettomuuksia tutkii esitutkinta- ja turvallisuustutkintaviranomaisten lisäksi moni muu taho ja esimerkiksi monet valvontaviranomaiset. STUKin näkemyksen mukaan olisi tarpeellista harkita myös muiden kuin esitutkinta- tai turvallisuustutkintaviranomaisen tekemien onnettomuustutkintojen henkilökuulemiset (haastattelut) rajaamista asianosaisjulkisuuden ulkopuolelle, jotta henkilöt, jotka kertovat onnettomuuden tapahtumista saisivat suojaa mahdollisilta seuraamuksilta työnantajansa suunnalta. Tätä suojaa ei tällä hetkellä saa yksiselitteisesti ja riittävästi 11 §:n tai 24 §:n 1 momentin 8 tai 15 kohdan perusteella. Kuultava henkilö itse saa tarkastaa ja allekirjoittaa oman lausumansa, mutta lausuman sisällön ei tulisi osaksikaan päätyä onnettomuutta tutkineelta taholta henkilön työnantajalle tai muulle ulkopuoliselle taholle. Kuitenkin rajauksen ulkopuolelle tulisi jättää esitutkintaviranomaiset siinä tapauksessa, että valvontaviranomaisen tekemässä tutkimuksessa ilmenisi tietoa, joka voisi johtaa rikosoikeudellisiin seuraamuksiin. Turvallisuustutkintojen kaltaista täydellistä hyödyntämättömyyssuojaa ei valvontaviranomaisen tutkintoihin ole STUKin näkemyksen mukaan kuitenkaan perusteltua antaa.

Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 15 kohdassa on salassapitoperuste, joka koskee viranomaisen tehtäväksi säädettyä tarkastusta tai muuta valvontatoimeen liittyvää seikkaa. Viranomaisvalvontaa koskeva osuus olisi selvyyden vuoksi perusteltua kirjoittaa erilliseksi lainkohdakseen erilleen muusta kohtaan nykyisin sisältyvistä salassapitoperusteista (vaalikampanjat ja vaalirahoitus).

STUK on mukana toimialansa kansainvälisissä verkostoissa. Säteily- ja ydinturvallisuusosalalla kansainvälinen toiminta on olennainen osa viranomaisenkin työtä. Erityisesti ydinenergian käytön alalla tapahtuvilla onnettomuuksilla ja tapahtumilla voi olla rajat ylittäviä vaikutuksia. Kansainvälisessä yhteistyössä on tunnistettu jonkin verran tilanteita, joissa tarpeellisten tietojen välittäminen toisessa valtiossa toimivalle säteily- ja ydinturvallisuusviranomaiselle on estynyt tai on vaikeaa siitä syystä, että kysymys on ollut salassa pidettävistä tiedoista joko julkisuuslain tai ydinenergilain nojalla eikä tiedonvaihdon mahdollistavaa soveltuvaa kansainvälistä velvoitetta ole ollut osoitettavissa. Kysymystä ei luonnollisestikaan voida ratkaista ainoastaan Suomen kansallista lainsäädäntöä arvioimalla ja muuttamalla. STUK ehdottaa kuitenkin harkittavaksi, että salassa pidettävän tiedon luovuttamista koskevia julkisuuslain säännöksiä tarkasteltaisiin ja viranomaisen harkintavaltaa edellä mainittujen asioiden kaltaisissa tilanteissa mahdollisuuksien mukaan lisättäisiin. Luokiteltujen tietojen käsittely ja suojaaminen on erityisesti ydinturvallisuusosalalla kansainvälisesti rutiininomaista

Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), millaisia muutoksia tämä edellyttäisi salassapitoperusteisiin? Kuvaile ja perustelkaa muutostarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

-

Oletteko tunnistanee tietojen tai asiakirjojen salassapitoa koskevaa erityislainsäädäntöä, joka on ristiriidassa julkisuuslain salassapitosäännösten kanssa? Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin

mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), aiheutuisiko soveltamisalan muutoksesta konkreettisia ristiriitoja nykyisen erityislainsäädännön kanssa tai tarvetta tarkentaa erityislainsäädäntöä?

-

Haataja Ville
Säteilyturvakeskus